-4. JAN. 1970
NORSK PEDAGOGISK STUDIESAMLING

HJERTE BLADET

ORGAN FOR ÅNDSSVAKESAKEN I NORGE

16. ÅRGANG NR. 6 - 1970

HJERTE BLADET

UTGIVER: SAMORDNINGSRÅDET FOR ÅNDSSVAKESAKEN I NORGE
SEKRETÆR: ADVOKAT KAARE JØNSBERG, TORGGATEN 10, OSLO 1

Redaktør: Ruth Erlandsen

Redaksjonskomité: Kari Bredal - Einar B. Skattum - Alfhild Hansson
Konsultative medlemmer: Knut Werner, Johs. Gilleberg, Stein Vik

♥

Alle henvendelser angående abonnement og adresseforandringer skjer til forretningsføreren Gunvor Heier, Postboks 167, 1324 Lysaker.

Innbetaling for abonnement til postgirokonto 9473, bankgirokonto 6088.05.01081 eller til forretningsføreren. Bladet kommer med 6 nummer i året.
Kontingenten er kr. 8,— pr. år.

Henvendelser ang. annonser og betaling for disse skjer til Aug. Hanssens Forlag, Ø. Slottsgt. 5, II etg., Oslo 1.

Manuskripter til Hjertebladet sendes redaktøren Ruth Erlandsen, Kirkeveien 44, Oslo 3.

Følgende organisasjoner er tilsluttet Samordningsrådet for åndssvakesaken i Norge:

De Norske Diakoners Broderforbund
Nasjonalforeningen for Folkehelsen
Norges Bondekvinnelag
Norges Husmorforbund
Norges Røde Kors
Norsk Lærerlag
Norsk Folkehjelp
Norske Kvinners Sanitetsforening
Åndssvakesakens bestyrerforening

♥

I DETTE NUMMER:

Alle kan lære noe. Høstkanferansen - Hjertebladet - Neste verdenskongress i Montreal - Sosionomundersøkelsen skaper livlig debatt - Foreldre til åndssvake barn blir sjelden informert. Av barnelege Anders Smith - ...men Tommeliten var lykkelig - Flinke appelsinplukkere - Gunnar Brekke: Institusjonens ansvar for klientell som funksjonerer lavt - Første foreldrerådgiver - «Ta med deg Harald neste gang» - Syster mi. Av Hildeborg Lossius Eggestad - Staten betaler - Rådgivning for foreldre - Foreldre kan kreve skole i hjemmet - Nytt fra Samordningsrådet - Seminar om foreldrekurs - Landet Rundt

— Vi er kommet et stykke på vei. Det blir i dag gitt undervisning til barn og unge som man for bare 7-8 år siden ikke ville tenke på å gi undervisning i noen form, sa kirke- og undervisningsminister Kjell Bondevik i sin åpningstale på Samordningsrådets landskonferanse i Misjonsaulaen i Oslo 19. november.

Alle kan lære noe —

Høstkonferanse med rekordtilslutning

Konferansen slo alle tidligere rekorder når det gjaldt oppslutning, og det var samlet omlag 450 deltakere fra hele landet, noen også fra de nordligste fylker. Programmet var utarbeidet i samarbeid med Forbund for pedagogisk personale for psykisk utviklingshemmede, som er tilsluttet Samordningsrådet.

Emnet for konferansen var «Opplærings- og aktivitetstilbud for klientell som funksjonerer lavt», og selv om det kom fram mange verdifulle synspunkter om opplæringsmulighetene for de sterkest skadede, så var de fleste talere opptatt av undervisningssituasjonen i sin helhet og de krav den stiller til institusjoner og personell.

Samordningsrådets formann Olav Kr. *Strømme* advarte i åpningstalen mot å trekke skille mellom praktisk og teoretisk undervisning. Den pedagogiske sektor må ikke bli en stat i staten, sa han.

Konferansens hovedtaler, den danske undervisningsinspektør Holger *Rasmussen* ga en fengslende innføring i den utvikling som har skjedd i dansk åndssvakeomsorg de siste tiår. — Alle kan lære noe, slo han fast. Det finnes ingen gruppe mennesker som undervisningen ikke behøver å bry seg om.

Hjertebladet vil bringe et utdrag av hans foredrag i neste nummer.

Statsråd Kjell Bondevik pekte i sin tale på at aktiviseringen av de åndssvake reiser en rekke koordineringsspørsmål av faglig, organisatorisk og økonomisk art. — Det som har med organisasjon og økonomi å gjøre, tror jeg vi kan finne løsning på. Men nå er det først og fremst

viktig å bli enig om hva vi ønsker å bygge opp av opplærings- og aktivitetstilbud for de åndssvake, mente Bondevik.

Spesialskoleloven skal erstattes.

— Vi skulle være kommet så langt at det ikke lenger er noen som vil nekte de åndssvake rett til å sette de samme krav til samfunnet som alle andre når det gjelder undervisning, opplæring og trening, sa statsråden. Vi må snarest mulig komme dit at det er helt klart hvem som skal sørge for at de åndssvake virkelig får denne retten, samme hvor de bor i landet.

Bondevik nevnte at Kirke- og undervisningsdepartementet med det første vil få innstillingen fra det utvalg som har arbeidet med å lage nye lovregler for spesialundervisningen som skal tas inn i grunnskoleloven. Han regnet med at man her ville få retningslinjer som klarlegger ansvarsforholdet, gir regler for den økonomiske siden, bl. a. for bygging av undervisningslokaler, og som dessuten gjør det klart hva slags opplæring som passer for de åndssvake.

Det vil bl. a. være nødvendig å få presisert at også barn og ungdom som ikke har forutsetninger for tradisjonell teoretisk preget undervisning, likevel kan være opplæringsdyktige i den forstand at de kan ta i mot praktiske, estetiske og sosiale kunnskaper og på denne måten få del i vår felles kulturelle og åndelige arv, fortsatte statsråd Bondevik.

Undervisningsbegrepet må utvides

— Målet må være å sette de åndssvake i stand til å greie seg best mulig sosialt innenfor de rammer åndssvakeomsorgen setter. Det videre siktepunkt må være å gjøre dem mest mulig skikket til å greie ute i samfunnet, eventuelt under tilsyn og ettervern.

— Det er klart at det da ikke blir tale om undervisning i tradisjonell forstand, slik den blir gitt i vanlig skole. Undervisningsbegrepet må utvides slik at det blir mulig å gi disse barn og ungdommer en opplæring som er mest mulig *likeverdig* med den andre barn får, sa statsråd Bondevik til slutt.

1500 barn på skole

Konsulent Einar *Nyhus* i Kirke- og Undervisningsdepartementet opplyste at det i siste skoleår var undervisning etter lov om folkeskolen ved ialt 60 institusjoner for psykisk utviklingshemmede, fra små daghjem til sentralinstitusjoner. To år tidligere hadde 45 institusjoner un-

dervisning. Elevtallet steg med ca. 300 til ialt ca. 1500 barn siste skoleår, og tallet på undervisningstimer var 144 000.

Tallet på lærere økte i samme tidsrom fra 78 til 119 lærere i full stilling og fra 59 til 64 lærere på deltid. Dessverre har tallet på lærere med nødvendig spesialpedagogisk utdannelse ikke økt tilsvarende.

Bare 24 prosent av lærerne i full post og 6 prosent av deltidslærerne hadde slik spesialutdannelse siste år. Nyhus mente det var betenkelig å opprette lærerstillinger uten å sørge for plan og opplæring.

De psykisk utviklingshemmede har rett til like mange undervisningstimer som andre barn i komunen, men vi har ikke klart å frigjøre oss fra skolens akademiske preg. Undervisningen for disse barna må bli langt mer livsnær og elevsentrert, sa Nyhus.

Byråsjef Ole *Ulleberg* i Helsedirektoratet minnet om at den gamle loven om åndssvakeomsorg påla samfunnet å sørge for «pleie, vern og opplæring». De dårligst stilte kom først. I dag er det opplæring, ellere rettere *læring* som står i fokus. Og med læring mener vi å lære et medmenneske noe, slik at det kan fungere bedre og bli et lykkeligere menneske. Tidligere var det tendens til å ta inn i daginstitusjonene de som det var lettest å ha med å gjøre. De andre var henvist til internathjem.

I dag blir sterkt skadede i stigende grad tatt inn i daghjem, og det er oppnådd fantastiske resultater, sa Ulleberg.

Forsøksgrupper på vanlig skole

Psykolog Eiliv *Solum* ved Forsøksrådet for Skoleverket ga en oversikt over forsøk med opplæring av psykisk utviklingshemmede. Det første startet i 1962 på Trastad i Troms med Sigvor Riksheim som initiativtaker. Fra i høst er et forsøk i gang på Emma Hjorths Hjem i Sandvika med yrkesforberedende opplæring for åtte gutter i jern og metall-faget.

På Hovden skole i Ørsta får en gruppe på 4-5 utviklingshemmede barn i 12-16 årsalderen undervisning i en vanlig bygdeskole. En gruppe daghjemsbarn i førskkolealderen har lokaler på skolen, og Forsøksrådet vil gjerne få i stand et forsøk med denne gruppen som en vanlig førskoleavdeling.

I Bømlo i Hordaland kommer Forsøksrådet til å sette i gang forsøk med en gruppe utviklingshemmede fra 7—30 år som ikke har gått

i normalskolen. Gruppen er et daghjem i tilknytning til ungdomsskolen i Bømlo.

De tilhører lokalsamfunnet

— Skolen har ansvar for å tilby opplæring til alle barn som sokner til det lokale skolesamfunnet, sa Solum. Så langt det er mulig bør enhver få lov til å bo i sitt naturlige hjem, i alle fall i den tiden de er i utvikling fra barn til voksen. Samfunnet begynner å oppfatte de funksjonshemmede som en naturlig del av storsamfunnet og dermed også som en del av skolesamfunnet. Vi opplever etterhvert hvilke ressurser den funksjonshemmede egentlig er i besittelse av når de først får en allsidig opplæring og trening.

De to siste talerne på konferansen vurderte hovedemnet fra foreldrenes og institusjonens synsvinkel. Bestyrer Gunnar Brekkes innlegg er gjengitt i dette nummer av Hjertebladet, og vi kommer tilbake i neste nummer med en omtale av lektor Sigurd Dittmanns foredrag om foreldrenes syn på opplærings- og aktivitetstilbudene for klientell som funksjonerer lavt.

Det var debatt etter hovedinnleggene, og konferansen ble greitt ledet av dirigentene Alfred Græsli og Petter Haugland.

Hjertebladet opp med 2 kroner året

Samordningsrådets årsmøte i Tønsberg i mai i år vedtok å forhøye kontingenten for Hjertebladet fra 8 til 10 kroner pr. år. Forhøyelsen trer i kraft fra 1/1 1971. Det betyr at postgiroblanketten som kommer til å ligge inni det første nummer av Hjertebladet på nyttåret, skal lyde på kr. 10.

Vi trenger vel ikke bruke mange ord på at Hjertebladet blir 2 kroner dyrere pr. år. Det er et meget beskjedent tillegg sammenliknet med økningen i omkostninger på alle ledd i fremstillingsprosessen. Og fremdeles vil altså de seks numrene av Hjertebladet i året ikke koste mer enn 1,66 kroner pr. stykk.

Hva med kontingenten for 1970? Hvis De har glemt å ordne den, så send kr. 8 til Hjertebladet, postgirokonto 9473 — likegodt i dag!

Neste verdenskongress i Montreal oktober 1972

Den internasjonale Liga for åndssvakeomsorgen — The International League of Societies for The Mentally Handicapped — er i full sving med å forberede neste verdenskongress som skal arrangeres i Montreal i Canada 1.—6. okt. 1972.

Forrige internasjonale kongress for foreldreorganisasjonene ble holdt i Jerusalem i oktober 1968 og vil bli husket for sin Erklæring om de psykisk utviklingshemmedes rettigheter på like linje med andre borgere i de respektive land — den såkalte Jerusalems-deklarasjonen.

Det ventes storinnrykk til kongressen i 1972, og de canadiske arrangørene har allerede reservert 2500 hotellrom i Montreal. I Danmark har Landsforeningen Evnesvages Vel tatt initiativet til å arrangere en fellesreise for deltakere fra de nordiske land. Hjertebladet vil komme tilbake til saken når det foreligger noe nytt.

Som motto for Montreal-kongressen har Ligaen valgt et sitat fra Shakespeares «Hamlet» i 3. akt: «Suit the action to the world, and the word to the action.» Fritt oversatt — la handling følge ord — eller, gå til aksjon, det er ikke nok bare å prate.

På generalforsamlingen i den internasjonale Liga i Haag i sommer ble fru Yvonne Posternack fra Geneve valgt til ny formann etter amerikaneren dr. Henry Cobb.

Pilegrimer støtter omsorgen

Mange norske israels-farere besøker Garden Tomb like ved Damaskus-porten i Jerusalem, den vakre hagen med klippegraven hvor tusenvis av mennesker samles til protestantiske gudstjenester på mange språk. Særlig er «soloppgang-gudstjenesten hver påskemorgen en kjent og kjær tradisjon

Pastor J. W. van der Hoeven som har ansvaret for driften av Garden Tomb, driver også opplysningsvirksomhet om psykisk utviklingshemmede. Fra tid til annen inviterer han pilegrimer og turister til filmfremvisning om opplæring av tilbakestående i Jerusalem. Det resulterer i mange større og mindre gaver til åndssvakeomsorgen, og van der Heuven lar pengene gå videre til daghjem og treningsverksteder for jødiske og arabiske elever innenfor gruppen psykisk utviklingshemmede.

Legene vet for lite om åndssvake nyfødte

Sosionom-undersøkelsen skaper livlig debatt

Sosionom-undersøkelsen i forrige nummer av Hjertebladet om foreldrenes syn på informasjon om det åndssvake barn vakte som ventet stor oppsikt. En rekke av landets aviser ga plass for en fyldig NTB-omtale av saken og kommenterte også meldingen med egne reportasjer.

I radionens aktuellsending søndag 25. oktober ble Statens overlege i psykiatri, Chr. Lohne Knudsen bedt om å kommentere undersøkelsen. Han sa bl. a. at foreldre på et tidligst mulig tidspunkt bør få saklig informasjon, ikke bare om diagnose, men også om muligheten for behandling og opplæring av psykisk utviklingshemmede barn.

Overlegen understreket imidlertid at diagnosen mongoloisme ikke alltid kan stilles i barnets første leveuker, og for mange former av psykisk utviklingshemning kan diagnosen ikke stilles før i småbarnsalderen.

— Det må også innrømmes at legene får for lite informasjon om psykisk utviklingshemning (olegofreni) i studietiden, og at dette kan gjøre dem usikre. Vi håper at dette vil bedre seg i årene som kommer, og aller helst skulle vi ønske en lærestol i olegofreni ved våre medisinske fakulteter, sa overlege Lohne Knudsen.

«Ikke satt særlig på spissen»

Aftenposten rettet spørsmålet til områdeoverlege Hallvard *Vislie,* ved Oslo Observasjonshjem om det virkelig står så ille til her i landet at det kan gå både år og dag før foreldre kan få klar beskjed om at deres barn er åndssvakt?

— Jeg tror ikke det er satt særlig på spissen, svarer overlege Vislie. At det er slik, skyldes i første rekke fødeavdelinger, helsestasjoner for mor og barn og privatpraktiserende leger. Men bak dette ligger igjen for liten kunnskap om problemet. Medisinske studenter, jordmødre og sykepleiere vet ikke nok. De må infor-

meres ganske annerledes grundig i studietiden.

Dette er et spørsmål som om og om igjen dukker opp i diskusjonen. Blant annet har Legeforeningens tidsskrift hatt en rekke artikler om det. Og på Nasjonalforeningens landsmøte i Bodø for to år siden ble det tatt opp i sin helhet. Ikke bare når det gjelder de åndssvake, men barn som trenger særskilt tilsyn i det hele.

Her i Oslo har vi arbeidet ganske meget med spørsmålet og resultatet er blitt at vi får disse barna stadig tidligere henvist til vår poliklinikk, fortsetter overlegen. Vi har bedt barneleger, som har kontroll på fødeavdelinger, å melde fra så tidlig som mulig. Vi har talt med sykepleiere og jordmødre og bedt dem være observante. Og det har som sagt hjulpet. Men utover i landet mangler det nok meget på at avviket blir konstatert så tidlig som det burde, blant annet fordi våre områdeleger ikke har den poliklinikken de trenger.

— Kan der innføres faste regler om at beskjed skal gis så tidlig som mulig?

— Såvel de enkelte sykehus som Helsedirektoratet kan selvsagt gjøre det. Men hva hjelper det, hvis de som undersøker barnet, legen, jordmoren, sykepleieren, ikke vet hva de står overfor? Her trenges som sagt en langt sterkere informasjon i alle faggrupper som får med barnet å gjøre. Dette gjelder også psykologer og sosialarbeidere.

Helsestasjonene må dessuten få en større bemanning, slik at de får tid til å ta opp disse problemene på en mer adekvat måte enn det som vanligvi skjer i dag, slutter Vislie.

Hjertebladet har fått et innlegg fra barnelege Anders Smith, som er gjengitt i dette nr. Vi har også fått et anonymt innlegg om foreldresaken, men da innsenderen ikke har oppgitt navn og adresse til redaksjonen, er det ubønnhørlig havnet i papirkurven.

Mosjonssykkel for overvekt

Overvekt er blitt et problem ved mange svenske hjem for psykisk utviklingshemmede, og tidsskriftet «Steg för Steg» forteller at mange institusjoner har anskaffet mosjonssykler — eller ergometersykler som de gjerne kalles hos oss. Personalet har erfaring for at mosjonssykler gir utmerket trening for pasienter og elever som ellers er altfor lite i aktivitet.

Foreldre til åndssvake barn blir sjelden informert

Av barnelege Anders Smith

En slik enquete som den den ukjente sosionom har foretatt, vil — med all respekt for det arbeide som er nedlagt — nødvendigvis lide av en del mangler.

Først og fremst — og det gjelder vel i de fleste av livets forhold: En sak bør høres fra begge sider. Det er ikke gjort her, og det innrømmes forsåvidt også, men det unnskylder ikke.

Dernest: materialet er for lite. Riktignok kan det plusses med et noe større tall fra en svensk undersøkelse, gjengitt i Hjertebladet. Når så hertil kommer at intervju-objektene blir stillet overfor slike spørsmål — ja så «lukter de lunta». Jeg skal belyse dette senere.

Jeg har nå vært praktiserende barnelege her i Drammen i snart 33 år. Jeg har hatt og har helsestasjoner og barnehjem. Jeg har i mange år vært tilkalt som konsultativ ved fødeavdelingen på sykehuset. De siste 7 år har jeg vært fast ansatt barnelege ved Sanitetsforeningens fødeklinikk i Drammen. Så har jeg i ca. 15 år vært ansatt som barnelege ved barnesykehuset i Hokksund, som har et belegg på 25 defekte spebarn og småbarn (åndssvake, hjerneskadede, misdannelser).

Endelig har jeg, sammen med min kone startet Soltun Åndssvakehjem, hvor jeg også er lege. Den utløsende årsak til Soltun kan nok tilskrives at vi har en åndssvak pike selv.

Jeg vet hvor skoen trykker. Jeg vet at jeg kan snakke med foreldre til slike barn, og jeg vet at jeg blir forstått.

En lege er både fryktet og elsket. Man kommer til ham i håp og avviser ham i hat når håpet brister. Når noe er galt eller går galt, så er det menneskelig og forståelig at man i sin fortvilelse leter etter en syndebukk. Og det blir ofte legen.

Det er en kjent sak blant de som arbeider i åndssvakesaken at ingen foreldre er så vanskelig å arbeide med som foreldre til åndssvake. Po-

lio, Cerebral parese, misdannelser — det er liksom noe realt, noe heroisk over disse. Men åndssvakhet, det er noe lumskt, noe mystisk. Overtro kommer inn i bildet. Skyldsspørsmålet, mistro til ektefellen, skamfølelse og bebreidelser ligger og ulmer.

Og når så en intervjuer kommer, så pustes det til lunten, og så blusser det opp.

Så over til informasjonen, resp. mangel på informasjon:

Det er vel alment kjent at en kvinne i barselseng er særlig psykisk labil — til de grader at det i enkelte tilfeller grenser til psykose. Dette gjør at en barselkvinne må behandles med forsiktighet. Dette har jeg i alle år tatt hensyn til ved å skåne henne for det sjokk det er nettopp på det tidspunkt å fortelle henne at hennes barn er åndssvakt. Det er nemlig ofte som en dødsdom. Dette innrømmes jo forsåvidt også i enqueten.

Når så en mor blir intervjuet, kanskje flere år senere — ja da er hun kjekk. Da kan hun saktens si at slik og slik ville jeg hatt det, og jeg bebreider de leger som ikke ga eller bare ga svevende svar.

Men jeg skal så gjerne tro at det finnes mødre som er så robuste at de vil tåle påkjenningen. Men se det kan man aldri vite på forhånd. Jeg vet bare hvordan reaksjonen er hos så å si alle når de stilles overfor misdannelser. Selv overfor relativt uskyldige feil, reageres det ofte voldsomt, ja selv i de tilfeller hvor man kan innestå for et godt resultat.

Den dagen Hjertebladet kom hadde jeg vært på Soltun og undersøkt en 10 år gammel pike. Da hun ble født hadde en eller annen på avdelingen sleivet fortalt hennes mor sannheten. Hennes reaksjon var så voldsom at da jeg få dager senere ble tilkalt hjem for å bekrefte eller avkrefte diagnosen, ville hun ikke se meg, og heller ikke høre snakk om barnet. Nåja, der har det bedret seg.

Et annet tilfelle: En mor fødte et barn i Oslo, fikk beskjed, ville ikke se barnet, som så havnet på Hokksund. En sykepleierske som selv forsto, avskrev barnet totalt — Hokksund.

Samme dag på kontoret: To mongoloide spebarn. Den første mor svarte på mitt spørsmål om tidlig informasjon: Ja, det hadde i grunnen blitt det samme. Den andre svarte flere ganger: Nei — absolutt ikke med en gang.

Ja, så kan man jo trekke ut av disse eksempler hva man vil. At de er for få, skal jeg villig innrømme. Men at de har hendt står fast.

Jeg har noen få ganger informert faren på et tidlig tidspunkt. I ett

tilfelle resulterte det i skilsmisse. I et annet tilfelle hørte jeg intet mer fra familien.

Som før nevnt er jeg i den lykkelige utgangsposisjon å ha en åndssvak datter, slik at jeg kan si til mødrene:

Jeg forstår Dem, og jeg føler hvordan De har det nå. Sett Dem ned, så skal jeg fortelle Dem. Dette er ingen skam. Ingens skyld. Alle får før eller siden sitt. Det har hendt meg, nå hender det Dem. Kanskje er det en mening med dette, kanskje ikke. For oss resulterte det i Soltun.

Det De må gjøre, er å akseptere situasjonen — inne i Dem selv først, og så overfor familie og bekjente. Familien må også akseptere. De kommer ingen vei uten dette. Slike mongole er søte, rørende. De vil bli så gla i barnet som i noe barn. De vil glede Dem over hver liten framgang, selv om den kommer sent. Barnet trenger Dem, har krav på Dem — like fullt — ja mer enn andre barn. Det trenger et hjem, en mors og en fars og søskens kjærlighet. Det trenger godhet. Gå nå til oppgaven, for dette er en oppgave.

Ja, omtrent slik og en del til, er det jeg sier.

Og *når* sier jeg så dette? Alt ettersom —.

På klinikken sier jeg: Barnet har muligens en bilyd over hjertet. Eller: Det er litt slapt eller gult — ett eller annet påskudd til å innkalle mor og barn om 14 dager, eller en måned, og så kanskje en måned senere — inntil moren synes barnet er «sen», og det er jeg enig i. (Unnskyld uttrykket «sen». Det var visst stygt sagt.)

Det er jo dessverre ikke noe å utrette overfor åndssvake, for å gjøre dem normale. De kan læres opp, men man kan ikke true frem noe som ikke er der. Trygd kommer ikke på tale før langt senere. Klassefradrag er det eneste som gis tidlig.

Andre leger? Dels usikkerhet. Av og til *kan* det være vanskelig å uttale seg med sikkerhet. Men andre ganger er det kanskje en uvant situasjon for legen, som ikke er vant til å takle slikt. Han viker unna, og henviser da oftest til en barnelege. Men en ting er i hvertfall sikkert: Jordmødre, resp. sykepleiersker må under ingen omstendighet ta seg av dette. Det bør de jo også helst betakke seg for.

Tilslutt tilbake til manglene ved en slik enquete:

Det er og må bli teori og etterpåklokskap. Vanskelighetene og problemene ute i praksis er noe helt annet. Det synes jeg det burde vært tatt mer hensyn til.

Anders Smith.

Denslags kan jo bare hende andre, aldri en selv. Alle andre skal dø, alle andre kan bli rammet av sykdom og ulykke. Andre kan få åndssvake barn, bare ikke jeg . . .

— men Tommeliten var lykkelig

Det er ingenting merkverdig i denne opprørske protest fra en mor som har fått vite at hennes førstefødte ikke vil bli som andre barn. Andre mødre har reagert som henne. Det er opprørende, urettferdig! Gud kan ikke være god og allmektig som lart slikt skje .Dette forferdelige.

Kanskje var det likevel vanskeligere for Wenche *Foss* enn for andre mødre å akseptere sin nye situasjon. Den feterte, høyt beundrede primadonnaen var vant til at alt det hun presterte ble usedvanlig vellykket. At hun hadde fått et vidunderbarn, var da helt naturlig. Wenche som stolt mor lot seg stadig intervjue og snakket ikke om annet enn barnet.

Så kom hennes mann til tearet like før generalprøven og fortalte hva legen hadde sagt: Vår lille sønn blir ikke som andre.

I foreldreforeninger og støttelag har Wenche Foss ofte fortalt om Tommelitens korte livsløp. De som har hørt henne, glemmer det ikke så lett. Nå er historien om Tommeliten kommet på trykk i boken om Wenche Foss, «Aldri en grå hverdag» av Ebba Haslund, på Gyldendal Norsk Forlag.

Han er ikke plasskrevende, Tommeliten. Han levet bare fire og et halvt år her på jorden, mens Wenches liv og karriere er en glitrende strøm av roller og suksesser, ukuelig humør, vellykket familieliv.

Sorte dager, røde og blå, men aldri en grå dag, som hun selv sier. Likevel står den lille gutten, den mongoloide med det runde ansiktet og de skjeve øynene, på en underlig måte i sentrum av denne historien om overskuddsmennesket i norsk scenekunst.

— Hun lærte av Tommeliten at det menneskelige kunne ikke begrenses til det kloke, matnyttige,

normale, skriver Ebba Haslund. De mongoloide barna representerer en annen del av det menneskelige, en del som var altfor lite påaktet og likevel en meget vesentlig del av det menneskelige register.

Wenche Foss visste ingenting om hva det ville si å være mongoloid. Legene forklarte så tålmodig og saklig som mulig. Ja, rent konkret så ville det si at dette barnet aldri kom til å lære at to ganger to er fire.

Wenche syntes ikke det med to ganger to var så viktig.

— Ja, altså Deres barn, sa professor Salomonsen, — det vil jo alltid bli lykkelig. Det er vel få som er så lykkelige som akkurat den kategorien mongoloide, som er så lite angrepet som Deres barn. Det er verst for foreldrene.

Foreldrene så på hverandre. Lykkelig. Barnet ville bli lykkelig. De hadde jo ikke satt et barn til verden for at det skulle gjøre karriere. De hadde ikke tenkt at det skulle bli ingeniør eller lege. Men de hadde håpet at det ville bli lykkelig.

I dag står det for Wenche Foss slik at alle vanskeligheter løste seg i det øyeblikk hun forsto at «barnet vil alltid bl ilykkelig», forteller Ebba Haslund i boken.

«Men det tok sin tid før det gikk opp for henne og hun forsto fullt ut. Hun raste rundt til de beste leger som var å finne i Norge og i utlandet. Det måtte da kunne gjøres noe for penger, om man nå ofret alt man eide! Med de enorme fremskritt vitenskapen gjør i våre dager, nå som en lot satelitter kretse rundt jorden og fant opp våpen som kunne utselette hele kloden, måtte det da la seg gjøre å finne frem til et botemiddel for en liten mongoloid gutt.

Bittert var det å måtte innse at vel kan vitenskapen omkalfatre naturen, men et slikt botemiddel sto ikke å finne, ikke for penger, ikke for noen pris.»

Da Tommeliten var vel et år, ble hans mor intervjuet i forbindelse med en innsamlingsaksjon til et hjem for åndssvake barn. Wenche Foss snakket om å akseptere situasjonen med et åndssvakt barn. Det innebærer at man ikke skammer seg over barnet, ikke forsøker å skjule faktum for omverdenen — eller for seg selv. Det beste man kan gjøre, er å la slekt og venner, alle som kjenner en selv og ens familie, få sannheten å vite på et tidligst mulig tidspunkt. Det er den eneste farbare vei.

Intervjuet vakte oppsikt, forteller forfatteren. Faktisk var det fremdeles mange mennesker i Norge som gjemte bort sitt åndssvake barn.

Ikke fordi de ikke var glad i dem, men fordi de var redde for «hva folk ville si». Det føltes som en skam å ha et slikt barn.

Det betød virkelig noe at vellykte Wenche Foss sto fram og fortalte at hennes førstefødte var åndssvak. Hun hadde et barn som aldri ville kunne lære at to og to er fire, og hun elsket det og var stolt av det og viste det fram så snart en anledning bød seg.

Tommeliten var lykkelig, men han hadde også en sjelden evne til å spre glede omkring seg. Det underlige skjedde at de årene hun fikk beholde sin lille mongoloide gutt, ble de lykkeligste i hennes liv —.

Og når man har lest «Aldri en grå hverdag», så synes man uvilkårlig at den ville vært vel mye superlativer, stjernedryss og jubelbrus uten historien om Tommeliten og den rollen han spilte bare ved å være til.

R. E.

HAR DE BETALT

kontingenten for Hjertebladet?

Flinke appelsinplukkere

Appelsindyrkerne i Israel har høstet gode erfaringer med å ansette psykisk utviklingshemmede ungdommer til innhøstningsarbeidet, leser vi i «Tidings» — tidsskriftet for åndssvakeomsorgens forbund AKIM i Israel. Ungdommene har fått trening på forsøksgårder, hvor de lærer å plukke og pakke jaffa-appelsiner for eksport til Europa og Amerika. Appelsindyrkerne betrakter dem ikke som mentalt tilbakestående, men som ettertraktet arbeidskraft fordi de behandler frukten med stor omhu.

De skader bare 7 prosent av appelsinene, mens vanlige plukkere ligger på mellom 18 og 20 prosent. De tilbakestående har et langsommere arbeidstempo, men det blir mer enn oppveiet av kvaliteten. Færre skader på frukt og bær betyr mindre produksjonstap for eierne av appelsinhagene.

Drikk

TETLEY TE

MASCOT

Tobakk — Frukt — Sjokolade

v/ Hotell Vic

PORSGRUNN

GUTTORM HENDEN

Ingeniør- og Rørleggerfirma

Torshovgaten 4 — Oslo

Tlf. 37 91 32

TERMOSTATER
MÅLEAPPARATER
REGISTRERPAPIR

Solberg & Andersen A.s

Hansteensgt. 5 - OSLO - Tlf. *44 19 85

GRORUD BOK & PAPIR

Bergensvn. 8 - Tlf. 25 38 76 - Grorud

Bøker - Papir - Skrivesaker

Si det med blomster fra

LA FRANCE

BLOMSTERFORRETNING

Tlf. 46 46 20, Hegdehaugsveien 23, Oslo

Etablert 1908

La oss ta vasken

NØTTERØY VASKERI

Henter og bringer

Nøtterøy — Telefon 22 446

M. KARLSEN

Alt i Kjøtt- & Pølsevarer

Nøtterøy — Telefon 84 130

THOROLF KRISTIANSEN

Kjøtt - Fisk - Kolonial

Åsheim - Ås

Telefoner: Ås 16 - 154 - 371

Vel assortert i dagligvarer

HALVOR EID

Kjøpmann

Nøtterøy Telefon 84 067

BRUK SPESIALISTEN!

All slags sandblåsing av glass, trepanel, møbler og metaller.

Over 20 års erfaring.

TRYGVE ORFJELL

Normannsgt. 31 - Tlf. 68 45 70

ALL FYSIKALSK BEHANDLING

Også i hjemmene

LILLEMOR JENSEN

Bestumveien 61 — Telefon 55 93 05

Statsaut. sykegymnast

PER PEDERSEN

Malermester

Gamlevn. 12 - Tønsberg - Tlf. 20 182

FOLLO KJØTT OG SPEKEMAT A/S

Oppegård

Kjøtt - Flesk - Pølsevarer og grønnsaker

Telefon 80 31 45

ART. ANALYSERT

GUNNAR BREKKE:

Institusjonens ansvar for klientell som funksjonerer lavt

Institusjonens ansvar for klientell som funksjonerer lavt må ein erkjenna med lik tyngde på to plan, nemleg

1. å kanalisera til klientellet eit utvalg av tilbod som samfunnet total sett har ansvaret for.
2. å organisera klientens totale miljø i samsvar med eit klientorientert program og under synsvinkelsen: Utvikling.

Lat meg så få tilføya at institusjonens ansvar har ulikt innhald alt etter på kva plan ein ynskjer å plasera ansvaret:

Institusjonen kan på eine sida berre ha formelt ansvar så langt samfunnet er villig til å erkjenna sitt ansvar og så langt samfunnet er i stand til å underbyggja alle tilbod med tilstrekeklege ressurser.

Mens institusjonen på andre sida også har eit originalt ansvar som dagleg skal koma til uttrykk i nistitusjonens holdning til klientellet — i institusjonens respekt for den einskilde.

Og dermed har eg sagt noko om institusjonens ansvar for klientell som funksjonerer lavt, eller med andre ord det klientell som tradisjonelt tilhøyrer ein internatinstitusjon.

No er det slik at dette med ansvar skal sjåast under synsvinkelen: Opplærings- og aktiviseringstilbud. Lat meg difor med ein gong slå fast at skal ein tala om institusjonens ansvar i denne spesielle samanhang, vert det utelukkande å tala om institusjonens totale ansvar. Dette ut ifrå den erkjennelse at klienten skal oppleva institusjonen på godt og vondt 24 timar i døgnet og dermed oppleva alt som kan nyttiggjera og motivera ham for systematisk opplæring i vidaste forstand.

Og dermed har eg også streifa det problemkompleks ein internatinstitusjon representerar. Lat meg nemna: Lokalisering, størrelsesorden, bygningsmessig utforming romdisponering, interiør, personalproblematikk, økonomi. Vidare: Programering, døgnrytme, pleie, behandling, opplæring, aktivisering og fritidsmiljø.

I tillegg kan nemnast at internatinstitusjonen samlar opp same register av problem som til vanleg er

A/S BUSSTRAFIKK

SKIEN

THOR AUTOSERVICE

Spesialverksted for understellsbehandling

Gråtenmoen - Skien - Tlf. 20 940

WULVIG & OFTEDAHL

Dreieri & Trevarefabrikk

Sandnes Telefon 62 156

ROLF GROTH

Kjøtt og Pølsevarer

N. Bankegt. 6 — Telefon 1615

Halden

MOSS MOTOR COMPANY A/S

Aut. VOLVO-forhandler

Moss — Tlf. 53 883

INGV. A. OLSENS EFTF.

Berger Rosenvold

Herreekvipering - Alt i Herreartikler

Skien — Tlf. 22 509

KÅRE LODE

Lastebiltransport — Kranutleie

Sandnes - Tlf. 61 768

ERLING SUNDSTØL

Alt i kolonial

Busterudgaten 31 Telefon 81 490

HALDEN

ALFRED NOMME

Hans Jacob Roksund

BLIKKENSLAGERVERKSTED

Tlf. 23 607 Skien - Priv. 30 389

Bygningsarbeider - Venilasjonsanlegg

HOLMS TOTAKTSERVICE

Plastbåter — Outboards etc.

Ing. Bjørn Holm

1760 Berg st. - Tlf. Halden 83 443

SØRUM SAMVIRKELAG

VARERUTE HVER LØRDAG

Telefon 51

ADELGATENS SERVICE-SENTER

Inneh.: Helge Holmen

Bensin - Olje - Vask - Smøring

Halden — Telefon 84 346

O. FURULUND LANDHANDLERI

Assortert forretning

Sørum — Telefon 119

HALDEN MØBELFORRETNING

ALT I MØBLER

Halden — Telefon 82 534

SØRUMSAND GJESTGIVERI

Sørumsand — Telefon 72 70 41

Dagens middag anbefales

2 retter kr. 9,75. Alt inkl. og a la carte

Øl og Mineralvann

fordelt i heim, skule, miljø m. v. Problem som vanskeleg kan løysast, men som ved overføring vert ei utfordring til alt institusjonen har av materielle ressurser, fagleg insikt og ekspertise, alminneleg arbeidskraft og tiltaksmiljø.

I tillegg kjem også det ein kort kan kalla plassmangel. Ein kolossal differanse mellom tilbod og etterspurnad, med hundrevis av klientar på venteliste, som enten ein vil eller ei, i stor grad pregar samtlege institusjonar i landet.

Dette forhold har gjennom år påverka all institusjonsplanlegging idet hovedvekta er plasert på antall *sengeplassar*. Det har forøvrig også påverka synet på institusjonane. Sjølve institusjonskvaliteten er dregen i tvil og det kanskje med rette, i alle høve om *den* skal jamnførest med målsetting. Vi kjenner uttrykk som *oppbevaring, isolasjon* o. l. og må erkjenna at dei eig eit sakleg innhald. Dette av fleire grunnar:

1. Dei fleste institusjonane er ikkje komplett oppbygde, og tlfang av tilstrekkeleg fagleg ekspertise vantar.
2. Institusjonane har i stor utstrekning måtta improvisera tiltak både på bygg- og personalsektoren.
3. Vesentlege delar av det apparat åndssvakeomsorgen disponerar, er forelda i forhold til nye tankar, ny erkjennelse, om adekvate tilbod.
4. Institusjonane er ikkje i eigentleg forstad eit valgfritt tilbod og difor ofte sett på som siste utveg, kanskje også som det dårelagste og minst ynskjelege tilbod. Dette forklarar ein heil del om kritiske holdningar diktert av subjektive synsmåtar. Dersom institusjonens ansvar skal ha eit reelt innhald, vil eg våga den påstand at det må vera ein fundamental forutsetning at institusjonen er eit integrert ledd i såvel den totale omsorg som i samfunnslivet forøvrig. At institusjonen er eit fullgodt tilbod — eit uttrykk for samfunnets respekt for det klientell som funksjonerer lavt.

I tillegg må understrekast at samfunnet må ha som forpliktande og realistisk målsetting å bygge ut helsevernet for psykisk utviklingshemmede i den grad at internatinstitusjonen kan vera eit frivillig tilbod. Det skal ikkje opplevast som nødløsning for klient og foreldre som har institusjonen som einaste realistiske alternativ.

Det er på dette grunnlag eg vil drøfta institusjonens særlege ansvar for klientell som funksjonerer lavt.

BILREK.
Bjørn Rist & Co.
Telefon 1 574 - Kirkenes
Telegr.adr.: «Bilrek»
Opel - G.M.C. - Bedford - Vauxhall - Chevrolet
Oljer - Bensin - Bilgummi - Rekvisita - Forsikring

Glassmester Simon Hogstad
KONGSBERG
ALT I GLASSINNSETNING
Tlf. nr. 12, forretningen, Storgt.
Tlf. nr. 963, verkstedet, Raumyhr

AAS KAFETERIA - KIOSK
v/riksv. 10 (Drammen—Kongsberg)
38 km fra Drammen, 3,5 km fra Kongsberg
Småretter - Smørbrød - Kaffe - Camping
Anledning til fiske — Tlf. Kongsberg 1142

ALF RUSHFELDT
BAKERI — KONDITORI
Tlf. 91 329 - KIRKENES - Tlf. 91 329

ASKE BOKTRYKKERI OG OFFSET A/S
Telefoner 32 521 - 32 803
Stavanger

ALT I VARME og SANITÆRANLEGG
Aut. Rørleggerfirma
OSVALD SIVERTSEN
Gamleveien 1 - Vaulen - STAVANGER

Fotograf
STRAND
Kongsberg

Fylkesbilene i Nord-Trøndelag
Hovedkontor i Steinkjer

JONAS WALDELAND
Byggefirma
Nytorget — Telefon 26 588
Stavanger

O. K. ELEKTRISKE
Aut. installatør i Stavanger og Hetland
Stavanger — Telefon 22 096

LEIF W. HANSEN & CO.
Gullsmedforretning
Prostebakken 2 — Stavanger
Tlf. 25 209

LAURITZ ANDERSEN
Gullsmedforretning
Innehavere:
Magda Andersen og Elsa Andersen Utne
Kirkegt. 10. Stavanger. Telefon 21 251

ERLING HALVORSEN
Entreprenørforretning
Adv. Bergs gt. 22 — Telefon 28 749
Stavanger

JESPER JOHNSEN
Malermester
Lindahlsbakken 4
Stavanger Tlf. 26 962

FINN MIDBØE
Aut. rørleggerforretning
Lagårdsvn. 65 — Stavanger
Telefon 21 548

Eg vil ikkje gå inn på det som er sagt om medisinsk og psykologisk/pedagogisk behandling, men på det apparat, den utrustning ein forutsett institusjonen skal ha om tilbod skal kunna kanaliserast til klientellet.

Først litt om bygg. Eg tenkjer ikkje i denne samanheng på den skala av kvalitetskrav som er representert i avstanden frå minstekrav til luksusbygg.

Klienten treng to miljø, eit boligmiljø og eit behandlings/trening/opplærings- og arbeidsmiljø. Skal denne modellen innpassast i internatinstitusjonen, vil ein straks kunna påvisa store avvik ved eit flertal av våre institusjonar.

Boligmiljøet forutset visse krav til størrelse som minstekrav — *små* avedlingar med antyda plassantall 4—12 fordelt i 1- og 2-sengs rom. Det må hevdast som standardkrav uansett på kva plan klienten funksjonerer.

Behandling/trenings/opplærings/arbeidsmiljøet treng bygg av ulikt slag — plassert i avstand frå det som er boligbygg. Det er ikkje nok å tilby variasjon i rom, men også variasjon i ulike miljø. Det er serleg grunn til å hefta seg ved institusjonane sitt handicap i denne samanheng.

Fyrst og fremst det ansvar som er pålagt institusjonen til ved eiga hjelp å skaffa seg skolebygg. Kan ein ikkje på dette felt vinna fram til ein ny praksis ved tilskotsordningar

---

Første foreldrerådgiver i full stilling ansatt

Landets første heldagsstilling som rådgiver for foreldre med psykisk utviklingshemmede barn er opprettet i Bergen. Røde Kors Barnehjelp har ved den nye institusjonen Barnely/Christiegården ansatt foreldrerådgiver *Sol Vaardal-Lunde.*

Helsedirektoratet stillet seg meget positivt til tiltaket som bør følges opp over hele landet, forteller Bergens Tidende.

Sol Vaardal-Lunde sier at foreldre med friske barn ofte viser en negativ, nedlatende holdning til barn som er «annerledes». Men ingen har garanti mot å få barn med psykiske fødselsskader, eller mot at deres barn senere kan påføres slike skader. Det er sjokkerende hvor lite informasjoner foreldre til barn med handicap får om sine rettigheter.

eller andre finansieringsmåtar fastlagde av skoleverket, vil adekvate tilbod om opplæring vanskeleg kunna kanaliserast til klientellet i samsvar med det ansvar institusjonen har. Dette gjeld også andre bygg som tilhøyrer trenings/arbeidsmiljøet, f. eks. anlegg for fysisk fostring. Plan og finansieringsmåtar er problemet.

Når ein talar om bygg som ein del av institusjonens utrustning, er det uråd å unngå det eg vil kalla *institusjonsnormalisering*. På dette felt må plasserast ein betydeleg innsats — kanskje det på kort sikt vil vera den mest realistiske innsats spesielt kva bygg angår. Med utgangspunkt i ein totalvurdering av institusjonens oppgave og ansvar, må skaffast

adgang til byggtekniske forandringar,
saneringsprogram,
opplegg for nye interiør.

Alt dette vil ha samanheng med ein endra holdning til det som er institusjonsproblematikk- og planlegging. Det krev underlag i større kjennskap til programmering, byggforskning, funksjonsforskning m. m. Institusjonane må få del i denne forskning og i tillegg krevja ny forskning tilpassa vårt spesielle behov.

Så litt om personalet som den andre hoveddel av institusjonens utrustning.

Eg vil ikkje freista å karakterisera personalsituasjonen slik den er i dag, berre understreka at omlag alle institusjonar stiller med handicap i denne samanhang. Dette gjeld såvel antall som fagområder. I tillegg kjem at dette klientellet krev større innsats såvel i boligmiljø som i arbeids-opplæringsmiljø enn andre. I økande grad har institusjonane bruk for fagleg assistanse i alt som har med organisering av tilbod å gjera.

Skal institusjonen kunne eiga reellt ansvar, må i det minste dei sentrale fagteam — den sentrale service — utbyggjast med slik kapasitet at rådgjeving kan være eit dagleg og aktuelt begrep.

Så litt om utrustning generelt — vi kan også kalla det utrustning bundne til økonomiske ressurser. Eg er klår over at samanlikning er vanskeleg. Alle institusjonar har sine speseille trekk og originale struktur. Likevel har eg ein mistanke om at store og små institusjonar står ulikt i prioritering av ressurser. Denne mistanke gjev meg anledning til å påpeika at vi treng balansert prioritering slik at tilbod kan vera like attraktive og verdfulle uansett institusjonens type og størrelse.

(Fortsettes side 240)

"TA MED DEG HARALD NESTE GANG!"

En festdag i Søndre Land — skrev opplandsavisene etter kronprinsesse Sonjas besøk på Grimebakken hjem og skole en solblank oktoberdag. I egenskap av Røde Kors Barnehjelps høye beskytter hadde kronprinsessen uttrykt ønske om å sette seg inn i barnehjelpens virksomhet, og det gjorde hun med både grundighet og hjertevarme under besøket på Grimebakken, det første åndssvakehjem hun har vært på. Bestyrer Einar B. Skattum og bestyrerassistent Asbjørn Lundgård hoppet knapt over en eneste viktig detalj på den lange omvisningsrunden hvor kronprinsessen ble mottatt av 120 elever. På hver avdeling fikk Sonja det samme spørsmål: — Hvordan står det til med Harald, du må ta ham med deg neste gang du kommer til oss!

På bildet øverst prater kronprinsessen med elevene i skolestua sammen med ass. overlege Gunnar Spansdahl, nederst overrekker Hanne henne sitt vakre åkle i krokbragd-veving. Til høyre Barnehjelpens formann fru Kari Bredal. (NTB-fotos)

Til Hilde fra hennes to brødre.

Syster mi

Ho er så kjærleg
syster mi —
ho er så hjelpsam med handa si.
Takk, syster, fordi du er så god —
hos deg eg finn ei velsigna ro.

Leid meg ved handa
syster mi —
lat meg kjenna tryggleiken ved sida di.
Utan vreide for augnekast frå din neste
husar hugen din berre det beste.

Du kan så fine ord
syster mi —
om eg er hard så er du blid.
Din løyndom er den store hjartevarmen
som skapar fred i brorskapsbarmen.

Du er så varsam
syster mi —
du gjev meg trøyst, du gjer meg fri.
Gjennom tungsinn og ufredsgny
gjev du ny von ved morgengry.

Du er så fredleg
syster mi —
gøym meg bort frå kiv og strid,
hjelp meg i mi store møda
gje meg visdom om den rike grøda.

Du er så takksam
syster mi —
lær meg dette før dagen lid.
Ditt hjarte maktar alt utan løn,
med hugen rein kan du beda di bøn.

Eit tempel har du reist i meg,
hjelp meg, — varda verket i mi sjel.
Dette tempel av kvit marmor
vitnar at somme er arm og andre er stor.

Gje templet vil tala til store menn
det er reist av ein engel frå himlen send.
Takk, syster, for lut i heilagdomen,
takk, takk, for at du til oss er komen.

Hildeborg Lossius Eggestad.

(Fortsatt fra side 236)

Dette har såvel klientell som foreldre og institusjon krav på.

Det kan pratast opp etter stolpar og nedetter veggar utan at ein i grunnen har sagt noko som er forpliktande for institusjonen, utan å vedgå at dette ansvaret til dagleg skapar ein utidig balansegang mellom det institusjonen maktar og det klienten har krav på.

Og det fører meg rett inn i institusjonens sitt originale ansvar. Eit ansvar som har tilknytning til institusjonens holdning til klientellet, til respekt for den einskilde klient. Ein holdning som ikkje deler opp klientellet etter funkssjonsnivået, som ikkje skiljer mellom gode og dårlege klienter, som vurderer pleie like høgt som opplæræing. Eit ansvar som har tilknytning til respekt for klienten i den grad at ein fremjar alle tiltak som kan stå for *utvikling*. Respekt i den grad at ein knyter — bind — institusjonen til eit klientorientert program.

Og her er vi ved institusjonens dilemma.

1. I mangel på og på tross av fagutdanna personale å kunna tilstreba den ekspertise å realisera oss sjølve som vanlege menneske. Byggja på dei fundamentale forutsetningar vi eller personalet har for å lukkast i eit miljø. Ei klok man har sagt: Mennesket er unikt — det er i seg selv et terapeuticum.
2. I mangel på materielle ressurser, eller på tross av manglende muligheter fastleggja eit program i samsvar med institusjonens ansvar for klienten.

Og så kan mangt utrettast. Frå det å stimulera den mest hjelpelause pleiepasient til større aktivitet, til det å bearbeida oss sjølv og miljøet med tanke på størst mulig grad av akseptering og normalisering.

Dette er ein dynamisk institusjon. Ein institusjon som nektar å vera endestasjon for klientellet.

Staten betaler det aller meste

Sosialminister Egil Aarvik tok under trontaledebatten i Stortinget i oktober skarpt avstand fra påstander fra opposisjonen om at privat innsamlede midler utgjorde vesentlige sider ved vår sosiale omsorg. Etter 1945 er det samlet inn omtrent 50 millioner kroner til beste for de åndssvake, sa han. De samlede offentlige uttellinger til samme formål har beløpet seg til over 900

Rådgivning for foreldre med åndssvake barn

Av psykiater Oddvar Bastøe

Høsten 1969 arrangerte Foreldreforeningen for Solbø åndssvakehjem i samarbeid med Kirkens Familierådgivning i Tønsberg en «Foreldreskole». Opplegget tok sikte på en faglig innføring i de problemer som reiser seg for foreldre med åndssvake barn. Videre tok vi sikte på å yte en viss hjelp til å få bearbeidet de følelsesmessige vanskeligheter som melder seg. Planleggingen skjedde i nært samarbeid med Helsedirektoratet, som også stilte enkelte foredragsholdere til rådighet — bl.a. Statens overlege i psykiatri Chr. Lohne Knudsen.

Interessen for og oppslutningen om kurset var meget stor. Det ble avdekket et sterkt behov for en spesiell rådgivning for denne gruppe foreldre, og straks over påske i år kom vi i gang med en slik spesialservice. Norsk Forening for Psykisk Utviklingshemmede har skaffet rådgiveren, som er en tidligere diakonisse med flere års tjeneste i barnepsykiatrien. Hun har selv et psykisk utviklingshemmet barn.

Kirkens Familierådgivning i Vestfold har stilt kontorlokaler til rådighet én dag i uken i Sandefjord og én dag i uken i Tønsberg. Hun kan i den utstrekning hun føler behov for det, støtte seg til våre rådgivere eller konsulenter, og når det er nødvendig, kan hun forelegge kasus for samlet team.

Rådgiveren har fra første øyeblikk hatt meget å gjøre, og vi forsøker nå å finne økonomisk grunnlag for å ansette henne i halvdagsstilling.

I den utstrekning familierådgivningskontorenes personell involveres, registrerer vi saken hos oss og sender regning til trygdekassen.

Det er den første rådgivning av dette slag i Norge, og den videre utvikling blir fulgt med stor interesse fra flere hold.

---

mill. kroner. Til sentralinstitutttet for funksjonshemmede i Oslo er det samlet inn gjennom organisasjonene kr. 1 mill., mens staten dekker resten av utgiftene som er på kr. 35 mill.

— De insamlede midler utgjør en liten brøkdel av det samlede engasjement i sosialsektoren. Det er meningsløst å gi inntrykk av noe annet, sa sosialministeren.

Foreldre kan kreve skole i hjemmet

Lov av 13. juni 1969 om grunnskolen legger i prinsippet alt ansvar for opplæring av alle i skolepliktig alder, også de funksjonshemmede, på kommunene, heter det i en uttalelse fra Hedmark Fylkes støttelag for åndssvake, som behandlet mulighetene for skoletilbud i hjemmemiljøet på sitt årsmøte nylig. Hedmark Støttelag der John Klokkehaug er formann, peker på at kommunens ansvar betyr en gledelig desentralisering av den undervisning som hittil er blitt gitt ved sentrale spesialskoler og institusjoner.

For de psykisk utviklingshemmede er en nær kontakt hjem/skole av avgjørende betydning for hvor vidt et undervisningsopplegg skal lykkes. Foreldre kan nå kreve et slikt tilbud, og er med andre ord kommet på linje med det som lenge har vært selvsagt for foreldre til normalt utrustet barn og ungdom.

Hedmark Fylkes Støttelag for Åndssvake vil så langt det makter gi praktiske råd og formidle faglig veiledningstjeneste til foreldre og foresatte som ønsker undervisning/opplæringstilbud for sine barn i heimkommunen.

En vil samtidig virke som pressgruppe på kommunale og fylkeskommunale instanser når en mener at skolelovens intensjoner blir neglisjert.

Det er en forutsetning at undervisning og opplæringstilbudene ved spesialskoler og institusjoner blir best mulig, men «høveleg undervisning» i den nye lovs forstand innebærer at store grupper av våre funksjonshemmede kan få sine undervisningstilbud i eller i nær kontakt med de lokale grunnskoler.

Dette er en ny og gledelig vektlegging på skolens sosiale oppgaver og forpliktelser.

Det er viktig at de funksjonshemmedes foresatte fremmer sine ønsker om opplæringstilbud i hjemmemiljøet så tidlig som mulig og utnytter de økonomiske støttetiltak som finnes i dag gjennom Rikstrygdeverket og statens refusjon av kommunale undervisningsutgifter, understreker støttelaget til slutt.

Nytt fra Samordningsrådet for åndssvakesaken i Norge

Samordningsrådets kasserer, Petter Haugland opplyser at rådet i 1970 har fått følgende tilskudd fra de tilsluttede ledd:

Bestyrerforeningen ..	kr.	250,—
Bergen Støttelag	»	2000,—
Det Norske Diakonforbund	»	1000,—
Fylkesnemda for åndsveikesaka i Hordaland	»	1500,—
Vest-Agder Fylkeskomité	»	1000,—
Møre og Romsdal Støttelag	»	1000,—

Videre har Samordningsrådet mottatt tilskudd fra Sosialdepartementet for 1970 på 20 000 kroner, fra Institusjonen Hjelpestikker 5000 kroner og en anonym gave 400 kroner.

I 1969 mottok Samordningsrådet 5000 kroner fra Støttelaget for åndssvake i Oslo og 500 kroner fra Fylkeskomitéen i Vestfold.

Åndssvakesakens Forskningsfond og Vindeggs Forskningsfond disponerer nå tilsammen 220 000 kroner.

Seminar om foreldrekurs

Helsedirektoratet arrangerte i dagene 25.—28. november et seminar om foreldrekurs på Nesbyen i Hallingdal. Hensikten med konferansen var å få systematisert de erfaringer som er høstet om kurser og seminarer for foreldre til funksjonshemmede barn. På grunnlag av disse erfaringer ønsker Helsedirektoratet å få bedre kunnskap om hvordan ulike foreldrekurs helst bør planlegges og gjennomføres i fremtiden. En rekke organisasjoner har i den siste tiden søkt om tilskudd til foreldrekurs av statsmidlene til velferds- og trivselstiltak for funksjonshemmede.

Deltakerne på seminaret var en del foreldre til funknsjonshemmede barn, representanter for funksjonshemmedes organisasjoner, og fagfolk i og utenfor sentraladministrasjonen. Fru Kari Bredal deltok som representant for Samordningsrådet for åndssvakesaken i Norge.

Landet Rundt

Finnmark, Troms og Nordland

Til finansiering av produksjonsverksted på Trastad Gård har fylkesutvalget i Troms vedtatt å garantere for et lån på 1,5 mill. kroner, på betingelse av at Finnmark og Nordland fylkeskommuner stiller tilsvarende garantier. Renter og avdrag skal belastes driftsbudsjettet for Nord-Norges Åndssvakehjem. Produksjonsverkstedet blir på over 1 100 kvadratmeter.

Ved Vensmoen åndssvakehjem startet man ifjor opp med teoriundervisning og skoleåret ga et meget vellykket resultat. I år følger man opp fjorårets erfaring. Oversøster Kitty opplyser at det er tilsatt 7 teorilærere ved hjemmet.

Helsenemnda i Finnmark har hatt et utvalg til å vurdere åndssvakeomsorgens stilling i fylket. Utvalget går inn for å få plassert en åndssvakeinstitusjon i et samisk-talende miljø, hvor samisk kultur og talespråk er fremherskende. Formann i utvalget er distriktslege Egil Bjanger.

På lærerlagets utfartssted i Gingis på Finnmarksvidda skal psykisk funksjonshemmede barn ha en ukes opphold og være sammen med friske barn. Elvebakekn skole har tatt initiativet som er det første i sitt slag for Altas vedkommende. Helsedirektoratet har gitt tilsagn om støtte til turen og oppholdet.

Nord- og Sør-Trøndelag, Møre og Romsdal

Fra 1. januar 1971 er det meningen at Trøndelagsfylkene skal overta Klæbu Off. Pleiehjem for åndssvake. Staten må ut med 18 mill. kroner før fylkene kan overta. Ledelsen håper at de nødvendige midler skaffes tilveie slik at den påbegynte utbygging og forbedring av hjemmet ikke blir forsinket.

På Klæbu er det startet en hjelpepleieskole med et åtte måneders kurs for 15 elever. Skolen har tre lærere med rektor Hulda Myhr som leder. Skolen er ment som en forløper til vernepleierskolen.

Støttelaget for åndssvake har søkt Sør-Trøndelag fylke om et lån på 80 000 kroner til ominnredning og møblering av eiendommen Solgløtt i Selbu.

Sogn og Fjordane, Bergen og Hordaland

Åndssvakehjemmet som skal bygges på Sandane, vil gi plass for 40—45 pasienter, og man regner med

at behovet for plasser for psykisk utviklingshemmede i Sogn og Fjordane på det nærmeste vil bli dekket. To hjem er allerede under bygging. Hjemmet i Sandane vil trolig komme i drift i 1972.

«Et eventyr» var ordet som gikk igjen under åpningen av «Barnely» på Christie-gården i Bergen 19. oktober. Det nye huset inneholder daghjem, skole og poliklinikk for 30 psykisk utviklingshemmede barn. Barnas egne opptrinn, bl. a. med musikalsk sanglek, og den livsglede og musikalitet de la for dagen, var litt av et eventyr for gjestene.

Rogaland, Vest- og Aust-Agder

Den 1. november var det sjefskifte på Bakkebø. Bestyrerparet Leiv og Kiss Tveit overlot plassen til rektor Olav Tendeland. Det var nok med blandede følelser de forlot Bakkebø, og Tveit sa selv «at det er tungt å gå fra borde».

Kiss og Leiv Tveit er blitt et begrep, først og fremst i Bakkebøs historie, men også i norsk åndssvakeomsorg. En byste av Leiv Tveit, utført av billedhoggerinnen Emma Mathiassen, ble avduket og fikk sin plass i nærheten av kirken. Symbolet på det avholdte bestyrerpars virke finner vi vel best i de to malerier som henger på Bakkebø. Det ene illustrerer den tørre brakkmark, med enkle strå hist og her. Det andre viser marken forvandlet til den skjønneste og fruktbare blomstereng.

Diakonforbundets opprinnelige planer om Varatun vernede verksted på Sandnes for 30 ansatte er endret, slik at man nå tar sikte på 60 plasser. Både fylkeslegen og fylkesmannen støtter denne utvidelsen, og fylkeslegen har pekt på at den meget omfattende og varierte industri på Jæren skulle gi muligheter for arbeidsoppgaver for klientellet. Fylket vil garantere for eventuelle lån. Gunnar Søyland, Stavanger, er ansatt som bestyrer for Varatun.

16 lærere fra Emma Hjorths Hjem ved Oslo har besøkt Rogaland for å studere åndssvakeundervisningen i fylket. Lærerne ønsker spesielt å hente inntrykk og erfaringer innen yrkesopplæringen i Rogaland. På Bakkebø ble de orientert om det nye opplegget for skoleundervisningen ved institusjonen, og etterpå gikk turen til Nærlandsheimen og det pedagogisk-psykologiske distriktssentret i Haugesund.

Ca. 60 damer fra Bærum, en gruppe som kaller seg «Bærumsdamene» markerte sitt 20 års jubileum som støtteforening for Bakkebø, ved å overrekke en sjekk på 150 000 kroner til hjemmet. I denne 20 års periode har foreningen

gitt 800 000 kroner til Bakkebø hjem og arbeidskole.

Buskerud og Vestfold

Som sluttbevilgning til utbyggingen av Fossnes sentralhjem har sosialdep. ført opp 1 955 000 kroner. Utbyggingen er i full gang og komplekset ventes å være innflytningsklart i løpet av et år. Sammen med tidligere bevilgninger blir totalsummen 3,5 mill. kroner.

Den opprinnelige plan at ombyggingen av Solbø i Holmestrand skulle finansieres av begge fylker strander nå på at Buskerud ønsker å bruke midlene på åndssvakeomsorgen innen eget fylke. Vestfold må sørge for å skaffe tilveie den nødvendige sum alene. Saken behandles på høstens fylkesting.

Akershus

Rideundervisningen er en ny terapi for våre psykiisk utviklingshemmede barn. Takket være at Det norske Travselskap og Norsk Jockeyklubb har skaffet tilveie 10 000 kroner til dette formål kan 24 barn fra Emma Hjorths Hjem få rideundervisning i et år. Overlege Munch forteller at det er forbløffende hvilket behandlingsmessig utbytte barna har av ridningen. De opplever en varierende bevegelse, og de opplever kontakten med dyr, noe som kanskje kan dekke litt av det kontaktbehov de ellers kan ha vanskelig for å realisere. Dessuten blir de jo aktivisert, og både fysisk og psykisk er det godt for dem.

Oslo

Støttelaget for åndssvake i Oslo bevilget et bidrag på inntil 400 000 kroner til prosjektering av Munkelia daghjem og skole.

Oslo Røde Kors barnehjelp har mottatt fra direktør Bredo Grimsgaard 100 000 kroner til et rekreasjons- og studiefond for de ansatte ved Grimebakken hjem og skole. Stipendiene skal deles ut på «Eriksdagen» 12. mars hvert år.

Oslo formannskap har vedtatt planene for bygging av en ny paviljong på Toftes gave på Helgøya. Det blir plass til 17 pasienter, og kostnadsoverslaget lyder på 3,2 millioner kroner.

Hedmark og Oppland

Åkershagans utbygging er på budsjettet fra sos.dep. for 1971 oppført med en sluttbevilgning på 2 406 000 kroner. Staten skal stå for hele finansieringen, og den siste bevilgning skal brukes til spesialavdeling for vanskelige og urolige pasienter. Den er allerede under tak og vil gi plass til 24. De samlede omkostninger beløper seg til 3 756 000 kroner. *G. I.*

KVITESEID SPAREBANK
Kontortid 9-4 - Lørdag 9-13
Filial: Vrådal hver onsdag 11-14
Kviteseid

BRØDR. SØRUM
Aut. Rørleggerforretning
Kjøpmannsgt. 11
Trondheim — Telefon 28 800

KR. AMVIK
Landhandleri
Hvalstad
Telefon Asker 78 13 91

A/S BYGGTEKNIKK
Kjøbmannsgt. 8 — Sentralbord 20 080
Trondheim

HOLLA SPAREBANK
*
Ulefoss

BRØDR. LØNNHEIM
ENTREPRENØRFORRETNING
Kristiansund N — Telefon 73 023

KRISTIANSUND LETTMETALL A/S
Karosserifabrikk
Busser - Godsvogner - Kjølevogner
Renovasjonsvogner
Kristiansund N. — Telefon 77 411

FYSIOTERM
Fysikalsk Institutt
Kristiansund N. Telefon 74 450

MELØEN MEK. VERKSTED
Kristiansund N. — Tlf. 71 838
Monteringer og Motorreparasjoner

HOBBYSENTERET O. AUNE
Dronningens gate 19
Trondheim — Telefon 30 333

Benytt
LOSSE- & KAILAGET
Kristiansund N. — Telefon 74 635

KAREN STANGELAND
Kolonialforretning
Sola Telefon 50 192

Besøk
AUTOMATEN KAFETERIA
Kjøpmannsgt. 41
Trondheim — Telefon 25 266

HJELDES MEK. VERKSTED A/S
Skips- og Industrireparasjoner
Trondheim - Telefon 21 924

Steinkjerhus markedsføres av
A/S NORSK PRE-BO
Sandgt. - Trondheim - Tlf. 27 161

BRØDR. DALBAK A/S
Kobber- og Blikkenslager
Kilen – Tønsberg - Telefon 12 336

SPORTY A/S
Alt i sport — Våpenhandler
Brage-Fram-Gården
Tønsberg — Telefon 14 220

NORHEIM KAROSSERIVERKSTED
Inneh.: H. Norheim
Haugesund — Telefon 22 939

TØNSBERG SEKKELAGER
Inneh.: Gunnar Horn
Jern og metaller kjøpes og selges
Kilen, Tønsberg, Tlf. 14899, priv. 24024

HORNELAND & SØNN A/S
Kjøkken- & Husholdningsutstyr
Haugesund — Telefon 24 939

GULSKOGEN GARTNERI
Snitt Blomster
Gulskogen Telefon 83 35 80

KRISTIAN LINDTNER SIVERTSEN
Aut. Rørleggerforretning - Rørhandel
Kirkegt. 132 — Haugesund
Telefon 25 681 — Privat 24 287

Blomster til alle anledninger
SYRIN BLOMSTERHANDEL
O. Storhaug
Tønsberg Telefon 11 820

ISAK ASKELAND
Byggmester
Karmøysundgt. 283 B
Haugesund — Telefon 23 265

SIMON EILERAAS A/S
Møbelforretning
Haugesund - Tlf. 27 145

O. A. ANTONISEN A/S
Alt i kjøling
Telefoner 25 860 - 26 954 - Haugesund

JOHS. LEIKNES
Herre- og Gutteklær
Haugesund Telefon 23 200

Besøk
BELLEVUE RESTAURANT
Haugesund - Telefoner 27 000 - 27 002

KOLSTADS FARGEHANDEL A/S
Haugesund
Telefoner 22 027 - 24 460

DAGMAR ERIKSENS EFTF.
Damekonfeksjon
Haugesund — Telefon 23 740

HAUSKE KONFEKSJON A/S
Torvalstad
Haugesund Telefon 39 949

ANDREAS DYB
Entreprenør
Gåseid — Telefon 35 003

KONGSBERG
I nye moderne lokaler i byens sentrum finner De banken vår
Vi ser fram til Deres Besøk
Hilsen
SANDSVÆR SPAREBANK

SKEDSMO AVFALLSENTRAL
Fjellhammerv. 19, Strømmen. Tlf. 71 27 77
Kjøper jern, metaller, filler og flasker til dagens priser. Opphugging og demontering av større maskiner og lignende.
Henter Listeført skrapjernslev.d. *Henter*

ELEKTRO-SERVICE
K. J. Myrabø
RADIO — TV — ELEKTRISK
Åndalsnes

AGDER METALLVAREFABRIKK
Stenklev, Arendal — Tlf. 21 227

KLÆKKEN TURISTHOTEL
Hønefoss
Telefon Hønefoss 32 201
For møter — kurs — konferanser

TRANSPORTSERVICE A/S
Langtransport - Distribusjon
Formidling - Samlasting
Oddervn. 5, Arendal - Tlf. 23957, 24877

AAGE BREKKE
UR — OPTIKK
Tollbugt. - Arendal - Tlf. 22 595

LEIF GJERTSEN
Rør- og Sanitærartikler
Kopervik — Telefon 247

CHR. SØRENSEN
Slakterforretning
Kopervik — Telefon 159

A. H. EIDAL
Moderne møbler — Radio — TV
Nesbyen

VÆRKS KROA
Fina Servicestasjon og Kaffeteria
Inneh.: Kåre Skaia
Froland Verk pr. Arendal — Tlf. 38 246

OS AUTO A/S
P. O. Box 89 - OS pr. Bergen - Norway
Rep. av:
Bil - Båt - Karosseri - Brennlakkering
Hjulstilling - Motortest - Bilelektrisk
Bensin og Servicestasjon - Servicebil
Telefon 77 668

EINAR JOHNSEN
Kjøtt- og delikatesseforretning
Gulhaug i Botne - Tlf. 51 847

VENNESLA FYSIKALSKE INSTITUTT
Inneh.: Fysioterapeut Svein Haugland
Vennesla — Telefon 39 401

Karmsund Karosseri & Lakk
Lakkering · Nybygging - Reparasjoner
Servicevogn
Haugesund - Telefon 25 578

O. NAGELHUS
URMAKER
Namsos — Telefon 72 628

BØRGE UNDHEIM
Hønseri
BRYNE — Telefon 84 355
Bankforbindelse Time Sparebank
Postgiro 6 66 61

WIKSTENS BÅTBYGGERI
Larvik — Telefon 83 686

OSCAR VISTE & CO.
Blikkenslagerforretning
Voss — Tlf. 11 054

BJARNE ASMYHR
Alt i dagligvarer
Nansetgt. 98 — Larvik
Telefon 81 588

LILLASALONGEN
Inneh.: Tore Holm Hansen
Søndre Torg 1 - Hønefoss - Tlf. 21 051

KJELLS BYGG A/S
Spesialforretning i
Tepper og Gulvbelegg
Egen leggingsavdeling
Larvik —Telefon 83 653

SVERRE BRODAHL
SPORT - CAMPING - FISKEUTSTYR
SKI - VÅPEN
Stabellsgt. 13 - Hønefoss - Tlf. 22 888

BERTHA JOHANSEN
Blomsterforretning
Namsos — Telefon 72 267

DAL TREVAREFABRIKK
Eidsvoll — Telefon 76 10 12
ALT I TRELAST

Benytt
HÅGENSEN FOTO
Namsos — Telefon 72 436

ALT I BYGNINGSARTIKLER
DAL BYGG A/S
Dal — Telefon 76 16 15

KNUT OFSTAD
Gullsmed
Namsos — Telefon 72 662

ELEKTRISKE ANLEGG
ELEKTROMONTØREN
Tlf. 4625 — Eidsvoll

SAND SPAREBANK
Sand i Ryfylke - Telefon 51 107

SKAL DE BYGGE
lønner det seg å kontakte oss
Vi UTFØRER ALT I
bygg- og anleggsarbeide
BRÅTHEN & BAKKEN
Hurdal — Tlf. 76 74 01 - 76 74 05

Greåker Glass- og Rammeforretning
Inneh.: Erling Jensen
Utfører alt i glassarbeide
Greåker — Tlf. 61 523

E. JONASSEN & CO.
Kristiansand S.
Delikatesseforretning — Daglig nylaget fiskemat
Telefon 22 433

OLE PETTER KULIEN A/S
Byggmester
Kristiansand S. - Tlf. 10 215

EGERSUND FRYSERI A/S
Egersund — Sentralbord 91 511

Benytt
Halden Komm. Installasjonsforretning
Alt i elektrisk
Wiels Plass Telefon 82 950

KIRKELANDETS HUSHOLDNINGSFORRETNING
Etablert 1888
Alltid noe nytt i «Foreningen»
Kristiansund N. – Telefon 71 226

MICHAEL SCHAU OG SØNN
Telefon 23 160 — Hamar
BLIKK- OG KOBBERSLAGERVERKSTED
Ventilasjon — Varmluft — Vifter — Migthy plate
Aluminium takrenner og nedløp

BRØDR. HOLSTAD A/S
Murmester — Entreprenørforretning
Råde — Telefoner 74 029 — 74 099

HAFSLUND VULK A/S
Utfører banepålegging - Avbalansering
Omlegging - -Reparasjoner
Isevn. 59 - Sarpsborg - Tlf. 67 452

Jernkonstruksjoner - Oljefyringstanker
Dører og Porter - Trykktanker
Cyklonanlegg
EINAR ØGREY
Mek. Verksted
Vågsbygd - 4600 Kr.sund S. - Tlf. 12 325

KARL JOHANSGATENS BENSINSTASJON
Bensin - Oljer - -Service
Sarpsborg — Telefon 53 506

A. OPSAHLS EFTF.
Gunnar Erichsen
Kjøttforretning
Telefon 86 20 94 - SKI

Når De reiser gjennom Sarpsborg er
MATSTOVA OG PER GYNTHAGEN
på Torget spisestedet

Alt i Kolonial - Melk - Brød
TORSGATENS KOLONIAL A/S
Kristiansand S. — Tlf. 23 583, 23 634

Besøk
RESTAURANT FORUM
Sluttede selskaper mottas
Sarpsborg — Telefon 52 160

HUNDSTAD LANDHANDLERI
Assortert Landhandleri
Anders Western - Tlf. 80 Røyse
Kull - Koks - Kunstgjødsel - Kraftfor og malervarer - Forøvrig alt i kolonial
Fryserbokser tilleie

Alt i Foto & Filmutstyr
FOTOMAGASINET
St. Mariegt. - Sarpsborg - Tlf. 52 525

ADOLF HORNELAND A/S
Jernvarer
Haugesund — Tlf. 21 160

TO-TAKTSERVICE A/S
Salg og Service av
Evinrude utenbordsmotorer
Askeladden Plastbåter
Pankovvn. 6 - Ørebekk - Tlf. 27 633

EINAR HANSEN
Byggmester
Tolgegt. 5 - Haugesund - Tlf. 24 402

RAJOTEX
Sadelmakerverksted — Bilutstyr
Varetrekk — Omstopping
Ørebekk — Telefon 27 334

TOMREN A/S
Storgt. 28 — Fredrikstad
Topp norsk konfeksjon i
Dame- og Herreklær

A/S GRESVIK BILRUTER
Ørebekk
Tlf. Fredrikstad 27 292 - 27 311

GRUNN & BETONG A/S
Entreprenør
Tlf. 12 320 - 17 984 - Fredrikstad

Gjør Deres innkjøp i
LUNDE HANDEL
Inneh.: Tormod Beck
Alt i Dagligvarer
Kråkerøy — Telefon 37 111

L. BJØRNBAKK
Gullsmed og Urmakerforretning
Storgt. 12 - Horten - Telefon 41 403

KOBBERVIKDALENS PUKKVERK
HOLMENS GRUSTAK
Inneh.: Erling K. Holmen
Drammen — Telefon 83 48 44

EIRAM DAMEFRISØR
Inneh.: Magne Vestaberg
Storgt. 5 - Kongsvinger - Telefon 14 857

GUNNAR LINDHJEM
Til industrien leveres:
Blokker - Stenger - Plater og Rør i Metall
Horten — Telefon 41 826

R. G. LIOR — METALLSTØPERI
Strandveien — Rælingen
Telefon Lillestrøm 71 17 77

SOLHØY FRUKT- &
TOBAKKSFORRETNING
Alt i Røkesaker - Frukt og Lesestoff
Tveiten — Horten — Telefon 43 201

JOHS. SANDVIK A/S
«Skarpsko» traktorkjettinger
Sandvik Vinsjer — Mek. Verksted
Stokke — Tlf. 320

L. KRINGEN & CO.
Elektriske motorer og Verneutstyr
Lillehammer - Telefon 51 975

NILS NILSEN
Tapetserforretning
Fredrikstad - Tlf. 12 794

EVEN BLIKSETH
Alt i Kolonial
Lillehammer — Telefon 51 364

«CRI» DAMEFRISØR
Inneh.: Paul Scott
Kongsvinger - Tlf. 14 060

A/S TRE OG FLIS
Alt i Gulvbelegg — Parkett
Blomsterdalen — Telefon 76 674

RIVOLETT PARFYMERI
Handelsbygningen
Alt i
Parfyme — Reiseartikler og vesker
Gjøvik Telefon 71 146

L. STAVDAHL
Fotograf — Alt i Foto
Lillehammer — Telefon 52 417

GJØVIK OG OPPLAND FISKEFORRETNING
Alt i Fisk — Gå til fagmannen
Gjøvik — Telefon 71 284

BJARNE VABØ
Blikkenslagermester
Lillehammer — Telefon 52 422

TRICO
Elsa Schrøder Toft
TRIKOTASJEFORRETNING
Telefon 183 - Privat 121
BRØNNØYSUND

Murmester
OLE MYKSVOLL
Ø. Stadionv. 39 — Laksevåg
Telefon 60 335

For god — nvbrent kaffe
Legg veien om
KAFFESPESIALEN
Storgaten 11 - Sandefjord - Tlf. 62 555
Husk kaffe-automaten
Den står til tjeneste døgnet rundt

Kongsvinger Barneutstyr
Kongsvinger — Telefon 4846
Spesialforretning for gutter og piker
Avdeling for babysaker

Ta Deres venner med til
CAFE PALMEN
Svømmehallen
når De skal vise Dem «Det Nye Bergen»

PHILIP HAUGE
AKSJESELSKAP
Elektroteknisk fabrikk
Nesttun pr. Bergen - Telefon 73 354

JOHAN GJENDEM
Tidl. Brødr. Gjendem
Ovner - Kaminer
Elektriske husholdningsapp.
Molde Telefon 52 857 - 53 409

Asker Damefrisørsalong
Innehaver: Laila Nyborg Gabrielsen
BANKGÅRDEN - ASKER
Telefon 459

VÅLER TREVAREFABRIKK
VÅLER I SOLØR
Telefoner: Elverum 3335 - 3336
VIPPEPORTER FOR GARASJER

Johan Sanengen A/S
Glassmesterverksted — Glass-sliperi
Thorbjørnsensgt. 17
Tlf. 12 501 — Fredrikstad

Lundheim Bensin & Service
Inneh.: Ragnar Håkonsen & Co.
Bensin – Olje - Smøring
Kiosk
Sarpsborgvn. 107 - Fredrikstad
Tlf. 14 439

HERMANN NILSEN
Blikkenslager
Nansetgt. 17 - Larvik - Tlf. 81 918

LUNDHS LABRADOREKSPORT
Larvik
Telefoner 84 965 - 81 516

STAVANGER RØKERI
Stavanger — Telefon 23 584

LIMA TRANSPORT
Telex 2287 — Tlf. 28 098 - 27 158
Stavanger

FAG-FOTO
Leif Sørlie
Larvik — Telefon 81 317

A-S OMAR NYQUIST's EFTF.
Skrapjern og metaller en gros
FREDRIKSTAD
Telefon 13 627, 15 612

HAMAR BETONGFABRIKK A/S
Ferdigbetong
Hamar — Tlf. 22 223

SKJEBERG AUTO-SERVICE
Vask - Smøring - Service
Skjeberg — Telefon 68 391

LØVSTRØM & NERLAND A/S
Herreekvipering
Folkets Hus - Telefon 25 704
Hamar

O. TORJUSSEN & SØNNER
Byggmestere
Telefoner 32 802 - 22 088
Stavanger

JOHS. BØRRESEN
Møbel-, Teppe- og Utstyrsforretning
Gjøvik — Tlf. 71 317

A.S AGROTEKNIKK
Mysen
Telefoner: 1482 - 1538
Alt i maskiner og utstyr for
Jordbruk - Skogbruk - Hagebruk

LUNDEGÅRD & THORESENS EFTF.
Trikotasjevarer - Garn
Sarpsborg — Telefon 52 225

S. LUNDE
Stigefabrikk
Iseveien - Sarpsborg - Tlf. 67 112

KJELL BAKKEN
Byggmester og Entreprenørforretning
Autorisert i gruppe A, B, C1, D1
Moss
Fr. Solies vei 22 - Telefon 57 329

BRØDR. JOHNSEN
Konfeksjonsmagasin
Pellygt. 27 - Sarpsborg - Tlf. 52 478

NILS VIKEN
Nygard st. pr. Gjøvik
Assortert forretning

OSCAR GRENAGER
Linoleum — Tapeter
Farvehandel — Vindusglass
Halden — Tlf. 82 235

GRILLEN
Kafeteria — Friluftservering
Selskapslokaler
Telefon HOLMESTRAND 51 460
Rådhusgt. 11

JOH. KR. JOHANSEN
Kolonialforretning
Torvet 2 - Halden

Alt i dagligvarer får De i
MOSS MEIERI & HANDELSLAG
Fleischersgt. 15

Susebakke Trævarefabrik
SAG og HØVLERI
Mysen — Tlf. 89 17 00
Dører - vinduer - trapper - innredninger
Høvlet og uhøvlet last

Brødrene Fjeld Elektrisk
Autorisert installatør
Værlegt. 18 — Tlf. 3194
MOSS

HÅNDVERKERNES BAKERI
Alt i Baker- og Konditorvarer
Kongensgt. 25 - Moss - Telefon 51 293

A/S INDUSTRISHIP
Utfører sveise- og monteringsarbeider
Sarpsborg - Tlf. 55 515, 54 780

Besøk
A.K.S. KAFETERIAEN
Frokost — Lunsj — Middag
Torget - Tønsberg - Telefon 12 104

GABRIEL ØSTRÅTT
Bilverksted
Telefon 62 020
Sandnes

JANSENS BLOMSTER
Sandnes — Telefon 61 142

ARNE JOHANNESEN
Bakeri og Konditori
Sandnes — Tlf. 61 651

O. C. KITTELSEN
En gros — Import
Delikatessekjøkken — Kolonial
Tverånes - Mo i Rana - Telf. 50 666

MARTHINSENS KLISJEANSTALT
Urgt. 6 — Telefoner 27 422, 21 173
Stavanger

TRYGVE KOLSTAD
Byggmester
Verdal Tlf. 88 469

Alt i dagligvarer hos
R. GUSTAVSEN A/S
ved Tinghuset
Drammens nye sentrum — Tlf. 83 37 60

REALF GRØDEM
Transportforretning - Entreprenørforretning - Maskinstasjon - Grustak
Bryne — Tlf. 82 114 - 88 711 - 81 753

BRØDR. MYRHAUGEN
Murmestere
Trones — Telefon 63 018
Sandnes

Blåsesand - Vi leverer alle sorter spesialsiktet sand til blåsing, finpussing og filtrering - Leveres i sekker á 50 kg.
BRØDR. HANSEN SANDTAK
Tollnes pr. Porsgrunn - Tlf. 51 246

Benytt
Ludvig Paulsen Bilsentral
BP-stasjonen — Rutebiler
Horten — Tlf. 41 129

Christiansands Babymagasin
Alt for Baby og Barn
Markensgt. 26
Kristiansand S. — Telefon 22 646

FOTOMAGASINET
Film, fremkalling, kopiering, albums, rammer
Dagny Holthe
Amtmann Blomsgt. - DRAMMEN
Telefon 83 38 32

REIDAR SKOMSVOLD
Byggmester
Vestalien — Ugla
Trondheim — Telefon 59 720

A/S KARMSUND CEMENTINDUSTRI
Alt i «GULVBELEGG»
Haugesund — Telefon 22 689

TEPPELAGERET
Øvre Bakklandet 62
Trondheim — Telefon 31 784
Trøndelags største utvalg i vegg til vegg-tepper

MELLEMSTRANDS TREVAREINDUSTRI
MØBELPRODUKSJON
Vigrestad — Jæren
Telefon Vigrestad 87 130

EVENSEN & EVENSEN
Aut. Entreprenørforretning
ALT I MUR - TRE - BETONG
Tlf. 52 147 — Lillehammer

BRING MØBELSENTER
Storgt. 22
Lillehammer Telefon 53 380

A-S BETONGRØR
SPILLUM I NAMDALEN
Produksjon av: betongrør 4—18 tommer, kulvert 60—120 tommer. Kumringer, Septik tanker. Nopsasten i flere farver.

BRØDRENE KVIA
OFFENTLIG SLAKTERI
Nærbø
Telefon kontor og slaktehus 85 436
Telefon pølseri og butikk 85 127

TRÆLEBORG BAKERI A/S
Tønsberg — Telefon 12 423

A/S STOKKE PUKKVERK
Stokke — Tlf. 327
Pukk - Singel - Veigrus

STORGATENS KAFE
Anbefales som et meget godt spisested
Tønsberg — Tlf. 13 909

MØBLER & LYS A/S
Alt i Møbler og Lamper
Sellebakk — Tlf. 14 341

KJELL H. THOMASSEN
Byggefirma
Hafrsfjord
Stavanger Tlf. 55 943

SKAL DE KJØPE
SOVEROMSMØBLAR?
Sjå då først våre modeller.
Desse er Stilfulle - Prydfulle og Praktiske
Skogen Møbelfabrikk A/S
Rødland — tlf. Velandsnes 60 b

KARL HOLM
Slakter og Pølsemakerforretning
Arendal — Tlf. 21 134

TANGEN BENSINSTASJON
Inneh.: Thomas Olsen
Smøring - Oljeskift - Vask
Motorvask - Tektyl
Understellsbehandling utføres
Tistedal - Tlf. 92 270

LEIF ROTMO
Ass. landhandel
Helgådalen
Telefon Verdal 80 473

BILEIERE!
Vi har alltid nye og ferske batterier til Deres bil. Har De vansker med radiatoren? Benytt vårt radiatorverksted,
FEVANG BATTERISERVICE
Moveien 4 - Sandefjord - Tlf. 63 274

DRECHSLERS PARFYMERI
Bijouteri — Portefølje
Sortland

Skotøymagasinet
Telefon 3076
ÅRNES
Skotøy - Herreekvipering
Sportsartikler - Møbler

TRYGVE FURUSETH A/S
Lillestrøm
Tømmermestre & Entreprenørforretning
Telefon 71 36 14

WOLD OG HANSEN
Lerdalsgt. 21 - Strømmen
Telefon 71 22 67
Blikkenslageri - Alt i bygningsarbeide

Alle veier fører til
SLAKO A/S
Supermarkeder
Tolvsrød pr. Tønsberg
Tlf. 25 357 - 25 358

«DE TRE NØSTER»
Garn - Trikotasje - Kjoler
Tlf. 82 194
Skreia og Lena

STANGE ELEKTRISKE
Elektrisk forretning
Aut. installatør
Tlf. 31 430 — Stange

FREMKALLING — KOPIERING
Den beste service, hurtigste levering til rimeligste priser får De når De sender Deres filmer til
Døhlens Fotolaboratorium
Strømmen

ALVHILD JØRGENSEN
Håndarbeider - Garn - Brukskunst
NOTODDEN
Tlf. 11 693

LASKEN KOLONIAL
Dagligvareforretning
Lasken, Sandefjord — Tlf. 75 045

LILLESTRØM KONFEKSJON
LILLESTRØM
HERRE-, GUTTE- og PIKEKLÆR

Glassmester REIDAR HESLER
Stasjonsvn. 39 — Strømmen
Telefon 71 29 16
Kunst- og Bygningsglassmesteri

EINAR ØVERLI
Trelasthandler
Hamar — Tlf. 23 692

EIVIND J. ALHAUG
Entreprenør
Hamar — Tlf. 22 954

De får mange tips ved en rundtur i vår forretning. — Gå innom
SIG. BERGERSEN
Nittedalsgt. 19, Lillestrøm, Tlf. 71 13 03
Glass - Stentøy - Kjøkkenutstyr - Damevesker - Parfyme - Leketøy

Gresvik Elektriske Forretning
Alt i elektrisk
Aut. installatør
Gressvik Telefon 27 265

SVERRE MAGNUS GISET A/S
Optiker
Hamar — Tlf. 21 230

SÆTRANG FOTO
Alt i fotoartikler
Torggt. 32, Hamar — Tlf. 23 754

BRØDRENE SKÅRET
Elektrisk monteringsverksted
Hamar — Tlf. 25 621

FLAGGSTENGER med stol
Svingbare KLETØRKESTATIVER galv.
STÅLRØRSTIGER skyvbare
Skriv eller ring til oss, og vi sender brosjyrer og prisliste
JA MEK. INDUSTRI
5047 Stend — Tlf. Bergen 76 970

HAMAR RØRLEGGERBEDRIFT A/S
Aut. Rørlegger
Skolegt. 12, Hamar — Tlf. 23 024

OLAF B. TERJESEN
Aut. Rørlegger
Nøtterøy — Tlf. 20 848

SVERRE BUER
Ass. Landhandel
Torvet - Nøtterøy - Telefon 22 360

STÅL & ALUMINIUM SVEIS A/S
Tenvik
Nøtterøy Telefon 83 318

BESØK
Skotterud Gjestgiveri & Kafeteria
Skotterud - Telefon 5309

FOTOGRAF LORENTZ LARSEN
Inneh.: Fotografmester Randi Granøen
Alt i Fotoutstyr — Fotografering
Skien — Telefon 23 788

Alt i møbler — rimelige priser
SKREIA MANUFAKTURFORRETNIN
Åsmund Glemmestad
Telefon 82 377

SANDNES STØPERI
Inneh.: S. Aakset
Mandal — Telefon 62 215

Storgatens Glas- & Stentøymagasin
Inneh.: Karl Larsen
Storgt. 19 — Tlf. 11 112 — Tønsberg
Forretningen med det store utvalg

GREVEN KAFETERIA
Mandal — Telefon 61 440

MOSJØEN SKOTØYMAGASIN
C. M. Havigsgt. 14 - Tlf. 70 251
ALT I SKOTØY
Mosjøen

Benytt
HALDEN TRYKKERI OG GRATULASJONSBYRÅ
Teatergt. 1 - 1750 Halden - Tlf. 81 054

Asker Møbeltapetserverksted
Asker
Fabrikasjon av båtseter, båtputer og møbler
Tlf. verksted Asker 79 91 02
Møbelforretning i Heggedal, tlf. 79 72 52

B Gravdahls Kjøttforretning
Lier
Telefoner 84 60 41 - 84 62 02

SIGVART SIGVARTSEN
Stenhuggeri
Lierbyen — Tlf. 84 65 33 - 84 69 48
Monumenter - Heller - Bygningssten

P. HASSELØ & CO.
Kolonial - Sild - Fisk - Glass - Krustøy
Tingvoll — Tlf. 71

O. WIIG
Farvehandel
Molde — Telefon 51 744

MATHIAS JULNES
Byggmester
Molde Telefon 53 042

NESTTUN SERVICE SENTER
TUNGELAND & CO.
Telefon 72 122 - Nesttun
Bensin - Olje - Rekvisita

JOHAN P. BJØRNSETH
Frukt & Tobakk
Ålesund — Telefon 22 081

SKIEN VARELAGER
Sengeutstyr og klær for hele familien
Skien Telefon 21 426

LEIF STAVE
Murmester
Ålesund — Telefon 22 676

BRØDR. DREVIK
Alt i Fisk
Ålesund Tlf. 22 840

LARS T. VIGRE
Skotøyforretning
Sandnes — Tlf. 61 282

E. P. AASE
Alt i Kolonial
Sandnes — Tlf. 61 618

Byens spesialforretning i Vegg til vegg-tepper og Tepper og ryer
ANKER
Torget 4 - Molde - Tlf. 53 716

Sivilingeniørene
CARLSEN og OPPEN
Konsulenter i byggeteknikk
M.N.I.F.
Nygt. 24 - 4000 Stavanger
Telefon 31 392 - 27 381

MOHOLTS KAROSSERI
Sandefjord — Telefon 63 375

RADIATORSERVICE A/S
Solandsbakken 4
Stavanger Telefon 21 476

SANDAR BILLAKKERING
Haukerød
Sandefjord — Telefon 75 266

A/S WIKENE
Elektrisk forretning
Nytorget — Stavanger
Telefon 21 280

S. EDQVIST
Mek. Verksted
Pindsle — Sandefjord
Telefon 66 671 — Privat 65 538

L. HVIDING
Likkistefabrikk
Stavanger - Telefon 28 772 - 36 479
Begravelsesbyrå Telefon 28 772
Privat telefon 36 758

Godt utvalg i kjøtt- og pølsevarer
T. K. RØED A/S
Aagaards plass
Sandefjord Telefon 62 377

Hundhammer Eskefabrikk A/S
Konditoresker — Smørbrødesker
Trådstiftesker — Fittingesker
Meieriemballasje
Mariero — postadr. 4010 Stavanger
Hillevåg - Tlf. Stavanger 36 503, 29 160

«LOTUS»
Damefrisersalong
N. Kleivegt. 16
Stavanger Tlf. 20 943

Vi leverer også
HYDRAULISKE
vripropelleranlegg
A/S HEIMDALMOTOR
Molde — Tlf. 52 155

HAUKERØD BENSINSTASJON
Sandefjord
Telefoner: 75 025 - 75 313

LYNG DROGERI — SYKEARTIKLER
Egersund — Telefon 91 895

ERLING OUTZEN
Bakeri & Konditori
Molde — Telefon 51 348

JOHAN L. KVARME
Frukt & Tobakk
Steinkjer — Telefon 61 895

TORGER NAVERSEN
Aut. Rørleggerbedrift
STAVANGER
Telefon 23 383

Universitetsbibl. i Oslo
avd. Norsk Pedagogisk
Studiesamling
Observatoriegt. 1
0 s l o 2

A/S AASE DREIERI

GANDDAL

STEINKJER
MANUFAKTURFORRETNING A/S
Dame- og herrekonfeksjon
Alt i trikotasje og metervarer
Steinkjer

ASLAGÅRDEN BENSINSTASJON
Inneh.: Oddvar Baashus
B.P. Bensin - Oljer - Smøring
Døgnvakt - Besøk kafeteriaen
Hamar Telefon 25 180

JOH. BAKKELI
Malermester
(inneh. malermester Sverre Bakkeli)
Bygnings-, skips- og skilt-maling
Tapetsering — Gulvbelegg
Etabl. 1914 — Telefon 1324 - 2625
— HARSTAD —
Distriktets største forretning i bransjen
Egen farvehandel

VALKYRIEN SKOMAGASIN A/S
Valkyriegaten 3 - Tlf. 46 34 64
OSLO

Grafia Boktrykkeri, Oslo